

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ПРАВ МЕДИЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

ADMINISTRATIVE AND LEGAL PROTECTION OF THE RIGHTS OF MEDICAL WORKERS IN UKRAINE: PROBLEMS AND PROSPECTS

Смоловий А.В., аспірант

Навчально-науковий інститут права Сумського державного університету

Стаття ретельно досліджує низку важливих аспектів, пов'язаних із захистом прав медичних працівників в Україні. Відзначається, що на тлі низького рівня забезпечення робочих умов, справедливості в оплаті, а також недостатньої ефективної підтримки від фізичного та психологічного насильства зі сторони пацієнтів та їхніх родичів, медичні працівники стикаються з серйозними проблемами у виконанні своєї професійної діяльності.

Дослідження також розглядає низку актуальних проблем, пов'язаних із порушенням прав медичних працівників, включаючи права на справедливу оплату праці та надання медичних послуг відповідно до встановлених стандартів, матеріалів і обладнання. Висвітлюються важливі аспекти, які потребують уваги та вирішення.

В статті обґрунтовуються різні підходи до вирішення цих проблем. Зокрема, стверджується, що для забезпечення прав медичних працівників важливо забезпечити їм належну підтримку у випадках порушень, гарантувати захист їхніх прав від можливих порушень з боку роботодавців, а також забезпечити достатнє фінансування медичних закладів та підвищити рівень підготовки та кваліфікації медичного персоналу в Україні.

В статті проводиться аналіз чинного законодавства, яке визначає правовий статус медичних працівників в Україні. Незважаючи на існуючі норми, виявляється, що система захисту прав медичних працівників потребує покращення для забезпечення їхньої безпеки та справедливості в роботі.

У статті висувуються конкретні пропозиції щодо поліпшення адміністративно-правового захисту медичних працівників в Україні. Зокрема, вказується на необхідність створення ефективних механізмів захисту від фізичного та психологічного насильства, посилення гарантій у справедливій оплаті праці медичних працівників, а також вдосконалення системи медичного страхування для забезпечення їхнього благополуччя та мотивації.

Завдяки цій статті відкривається можливість для подальших досліджень та конкретних заходів для покращення стану адміністративно-правового захисту прав медичних працівників, що є критично важливим у контексті оптимального функціонування системи охорони здоров'я в Україні.

Автори статті рекомендують проводити системну роботу щодо поліпшення законодавства, розвитку культури права серед медичних працівників і пацієнтів, забезпечення соціального і матеріального добробуту медичних працівників та створення ефективної системи адміністративно-правового захисту прав медичних працівників.

Ключові слова: права медичних працівників, захист прав, адміністративно-правовий захист.

The article carefully examines a number of important aspects related to the protection of the rights of medical workers in Ukraine. It is noted that against the background of a low level of ensuring working conditions, fairness in payment, as well as insufficient effective support from physical and psychological violence on the part of patients and their relatives, medical workers face serious problems in performing their professional activities.

The study also addresses a number of current issues related to the violation of the rights of health workers, including the right to fair wages and the provision of health services according to established standards, materials and equipment. Important aspects that need attention and solutions are highlighted.

The article substantiates various approaches to solving these problems. In particular, it is argued that in order to ensure the rights of medical workers, it is important to provide them with adequate support in cases of violations, to guarantee the protection of their rights from possible violations by employers, as well as to ensure sufficient funding of medical institutions and to increase the level of training and qualification of medical personnel in Ukraine.

The article analyzes the current legislation that determines the legal status of medical workers in Ukraine. Despite the existing norms, it appears that the system of protection of the rights of medical workers needs improvement to ensure their safety and fairness at work.

The article puts forward specific proposals for improving the administrative and legal protection of medical workers in Ukraine. In particular, it is pointed out the need to create effective protection mechanisms against physical and psychological violence, to strengthen guarantees in the fair remuneration of medical workers, as well as to improve the health insurance system to ensure their well-being and motivation.

Thanks to this article, an opportunity is opened for further research and specific measures to improve the state of administrative and legal protection of the rights of medical workers, which is critically important in the context of the optimal functioning of the health care system in Ukraine.

The authors of the article recommend carrying out systematic work on improving the legislation, developing a legal culture among medical workers and patients, ensuring the social and material well-being of medical workers, and creating an effective system of administrative and legal protection of the rights of medical workers.

Key words: rights of medical workers, protection of rights, administrative and legal protection.

Постановка проблеми. Українська медична галузь зіткнулась зі значними викликами в останні роки, зокрема зі зростанням забезпеченості населення та зниженням фінансування державних закладів охорони здоров'я. Ці тенденції стали передумовою для появи великої кількості правових конфліктів між медичними працівниками та пацієнтами, а також між медичними працівниками та адміністрацією лікарні. Разом з тим, проблема захисту прав медичних працівників в Україні полягає в тому, що більшість нормативних актів, що регулюють медичну сферу, не визнають права медичних працівників на захист від будь-яких форм насильства, в тому числі фізичного

та психологічного насильства. Недостатня правова охорона медичних працівників у багатьох випадках призводить до порушення прав та свобод медичних працівників, що може стати передумовою для зменшення кількості медичних працівників та погіршення якості медичної допомоги. У зв'язку з цим, наявність ефективного адміністративно-правового захисту прав медичних працівників є надзвичайно важливою для забезпечення якісного надання медичної допомоги та роботи системи охорони здоров'я в цілому.

Таким чином, захист прав медичних працівників є важливим аспектом забезпечення якісної медичної допо-

моги в Україні. У зв'язку з цим, адміністративно-правовий захист прав медичних працівників потребує особливої уваги та розгляду.

Стан наукових досліджень. Адміністративно-правовий захист прав медичних працівників в Україні є актуальною проблемою, на яку звертають увагу науковці та практики юридичної галузі. Дану проблематику досліджували Михальчук В. М., Стеблюк В. В., Скочилас-Павлів О. В., Сенюта І. Я., Савка І. Г., Надюк З. О., Булеца С. Б., Литвин Н., Мацелюх І., Артеменко О.

Крім цього в Україні є потреба у зміцненні адміністративно-правового захисту прав медичних працівників, зокрема шляхом удосконалення законодавства, розвитку професійних компетенцій та підвищенні культури правової свідомості учасників медичного процесу.

Зазначені думки підтверджують необхідність проведення наукових досліджень з питань адміністративно-правового захисту прав медичних працівників в Україні.

Отже, стан наукових досліджень свідчить про необхідність подальшого дослідження питань адміністративно-правового захисту прав медичних працівників в Україні та вирішення проблем, які виникають у цій сфері.

Метою написання статті є дослідження адміністративно-правового захисту прав медичних працівників в Україні, а також виявлення проблем та перспектив вдосконалення механізмів захисту прав медичних працівників.

Об'єктом дослідження є адміністративно-правовий захист прав медичних працівників в Україні.

Предметом дослідження є проблеми та перспективи адміністративно-правового захисту прав медичних працівників в Україні, включаючи визначення законодавчої бази, а також досвід Європейського Союзу в цій сфері.

Виклад основного матеріалу.

Конституція України, а саме стаття 43 передбачає, що усі особи мають право на відповідні, безпечні та здорові умови праці, а також на отримання заробітної плати, яка не може бути меншою, ніж та, яка визначена відповідним законодавством [1].

Більш деталізовані права медичних працівників у профільному законі, а саме у статті 77 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я». В ній визначені права та пільги медичних і фармацевтичних працівників що пов'язані з їх професійною діяльністю [2].

До основних прав медичних працівників можна віднести: право на заняття медичною і фармацевтичною діяльністю відповідно до спеціальності та кваліфікації; право на належні умови професійної діяльності; право на судовий захист; право на підвищення кваліфікації, перепідготовку не рідше одного разу на п'ять років у відповідних закладах та установах; право на створення наукових медичних товариств, професійних спілок та інших громадських організацій [3].

Однією з головних проблем адміністративно-правового захисту медичних працівників є недостатність наявних механізмів захисту, що у свою чергу призводить до того, що медичні працівники не можуть ефективно захистити свої права у випадку їх порушення. Законодавство України передбачає наявність різноманітних форм захисту прав медичних працівників, таких як адміністративні, цивільні та кримінальні. Однак, на практиці часто виявляється, що медичні працівники не можуть отримати допомоги від держави у випадку порушення їх прав, зокрема через недостатнє фінансування та колізії у законодавстві.

У справі правової оцінки і захисту медичних працівників в Україні, на жаль, існує значний розрив між їхніми потребами. Тут можна відзначити близько десятка асоціацій, які надають медико-правову допомогу пацієнтам, проте немає жодної спілки, що б взялася захищати професійні права медичних працівників [4].

Надюк З. О. здійснила аналіз поточних правових норм, що стосуються медичних працівників та виокремила про-

блеми, які вимагають негайного вирішення у сфері правового захисту медичних працівників:

- Забезпечення захисту прав медичних працівників, пов'язаних з їх професійною діяльністю.

- Аспекти фінансування професійної діяльності медичних працівників, включаючи оплату праці медичних фахівців у державних та комунальних закладах охорони здоров'я.

- Регулювання державної політики стосовно зайнятості у галузі охорони здоров'я та розроблення відповідних механізмів.

- Питання соціального та професійного страхування медичних працівників.

Також є необхідність у впровадженні системи стимулювання лікарів, які працюють у сільських районах. Для цього необхідно забезпечити їм відповідні умови праці та проживання, такі як службове або пільгове житло, транспорт, засоби зв'язку, а також надати необхідне медичне обладнання, інструменти та лікарські препарати [5].

Іншою проблемою є низька культура права серед медичних працівників та пацієнтів, що часто призводить до конфліктів та порушень прав. Недостатня свідомість щодо правових норм та процедур, які стосуються медичної сфери, ускладнює взаємодію між медичними працівниками та пацієнтами та сприяє виникненню правопорушень. З цієї причини, необхідно проводити певну роботу щодо підвищення правової культури та правової освіти серед медичних працівників та населення в цілому.

Серед іншого, одним із найбільш поширених порушень прав медичних працівників є фізичне та психологічне насильство з боку пацієнтів або їх родичів. З метою запобігання таких ситуацій, були прийняті нормативно-правові акти, які передбачають відповідальність за такі дії. Однак, у практиці реалізації цих законів зустрічаються проблеми.

Булеца С. Б., аналізуючи правові проблеми захисту прав медичних працівників доходить до висновку, що правовий статус медичних працівників в Україні не має повного захисту від необгрунтованих обвинувачень пацієнтів. Для запобігання таким обвинуваченням пропонується створення Палати Лікарів України. Ця організація мала б відповідати за розгляд спорів і приймати рішення відносно лікарів та пацієнтів. Основною метою цієї палати було б представництво та захист професійних, етичних, трудових, господарських і соціальних інтересів та прав її членів. Вона також спрямована на розвиток професійних якостей своїх членів, нормативне регулювання їхньої діяльності і проведення оцінки якості роботи лікарів [6].

Скочилас-Павлів О. В. у своєму дослідженні дійшла висновку що на сьогодні, законодавство України в галузі охорони здоров'я визнає пріоритетним завданням держави гарантування прав не лише пацієнтів, але й медичних працівників. Проте питання про правовий статус медичних працівників, включаючи сукупність їх прав, обов'язків і відповідальності, залишається однією з найбільш складних проблем, яка потребує негайного вирішення через прийняття відповідної законодавчої бази [7].

Однією з проблем є неефективність процедури подання скарг/заяв про порушення своїх прав з боку медичних працівників. Зазвичай, вони не мають достатньої інформації про процедуру подання заяви та не відчувають впевненості у її ефективності.

Крім того, часто виникає проблема недостатньої реакції правоохоронних органів на подані заяви. Це може бути пов'язано з недостатнім розумінням правоохоронними органами серйозності ситуації та необхідності швидкої реакції.

Крім того, медичні працівники можуть стикатися з порушеннями своїх прав з боку роботодавців. Наприклад, можуть бути порушені права на оплату праці, тривалості робочого часу, надання медичних послуг відповідно до стандартів, необхідних матеріалів та обладнання.

На жаль, це вже стало певною практикою, в тому числі і судовою, особливо під час пандемії коронавірусу [8].

У таких випадках медичні працівники повинні мати можливість захищати свої права відповідно до законодавства з можливістю звернення до керівного органу лікарні або відповідних органів Міністерства охорони здоров'я.

Іншою проблемою є відсутність достатньої кількості компетентних спеціалістів, які займаються адміністративно-правовим захистом прав медичних працівників. Це може призвести до затримок у розгляді заяв, неправильності подання судових позовів, недостатньої підтримки медичних працівників у конфліктних ситуаціях та інших проблем.

У світлі зазначених проблем, необхідно знайти ефективні способи захисту прав медичних працівників та вдосконалити існуючу правову базу. Перш за все, потрібно забезпечити доступність адміністративно-правових засобів захисту прав медичних працівників, що передбачає покращення законодавства та створення ефективної системи захисту.

У чинному національному законодавстві, що регулює професійні права медичних працівників, можна виділити два основних види таких прав: загальні та спеціальні. Однак через недосконалість існуючої нормативної бази, яка стосується юридичного статусу медичних працівників, і недостатню увагу та контроль з боку державних органів влади щодо гарантій, пов'язаних з правами медичних працівників, ці права часто мають лише формальний характер. Впровадження зарубіжного досвіду та міжнародних стандартів у національне законодавство, зокрема щодо можливості лікарів відмовляти з міркувань совісті, допоможе забезпечити більш ефективний захист прав медичних працівників та підвищить якість надання медичних послуг [9].

Більш того, необхідно проводити активну роботу щодо підвищення правової освіти серед медичних працівників та пацієнтів, щоб знизити кількість правопорушень та конфліктів. Разом з тим, потрібно підвищити рівень інформованості медичних працівників про процедуру належного захисту їх порушених прав, а також забезпечити швидку та ефективну реакцію правоохоронних органів на такі випадки, шляхом прийняття відповідних нормативно-правових актів.

На нашу думку проблемами адміністративно-правового захисту прав медичних працівників є недостатня якість вирішення справ відповідальними органами, відсутність ефективних механізмів захисту прав у сфері медицини та неоднакове застосування законодавства в практиці.

Ми погоджуємось з думкою Литвина Н. А., Мацелюха І. А. та Артеменко О. В. що такими ефективним механізмом може бути створення постійно діючих медико-правових комісій у громадських об'єднаннях медичних працівників, об'єднаннях медичних працівників та інших громадських об'єднаннях, відповідно до

законодавства України, з метою розробки та вдосконалення законодавчих актів у галузі медицини [10].

На нашу думку, можна здійснювати різноманітні навчальні тренінги для медичних працівників, направлені на ознайомлення їх із законодавством, що регулює захист прав медичних працівників, підвищувати правову культуру та етику спілкування з пацієнтами. Також, необхідно проводити інформаційну роботу серед населення щодо прав пацієнтів, культури поведінки при отриманні медичних послуг. Для цього можна використовувати різні канали комунікації, наприклад, соціальні мережі, медіа-компанії та інші.

Тому механізмом адміністративно-правового захисту прав медичних працівників може слугувати: По-перше, покращення матеріального та соціального становища медичних працівників, забезпечення їх соціальним захистом та здоров'я. Це може здійснюватися через підвищення зарплат медичних працівників, створення комфортних умов роботи, забезпечення медичного обладнання та ліків, а також створення надійної системи мотивації та підтримки медичних працівників.

По-друге, необхідно забезпечити захист прав медичних працівників від порушень з боку роботодавців. Для цього потрібно забезпечити достатнє фінансування медичних закладів, щоб забезпечити належний рівень оплати праці, а також надання медичних послуг відповідно до стандартів. Крім того, потрібно створити механізми контролю за дотриманням прав медичних працівників, в тому числі здійснювати перевірки наявності необхідного обладнання та матеріалів у медичних закладах.

По-третє, необхідно забезпечити належний рівень підготовки та кваліфікації спеціалістів, які займаються адміністративно-правовим захистом прав медичних працівників. Для цього потрібно проводити спеціалізовані курси підготовки, організовувати семінари та конференції з медичного права, залучати до цієї справи відомих науковців та практиків.

Висновки. Проблеми, пов'язані з порушенням прав медичних працівників, порушення прав на оплату праці, надання медичних послуг відповідно до стандартів, необхідних матеріалів та обладнання. Для вирішення цих проблем необхідно забезпечити медичним працівникам належну підтримку у випадках порушень їх прав, забезпечити захист прав медичних працівників від порушень з боку роботодавців, забезпечити достатнє фінансування медичних закладів та забезпечити належний рівень підготовки та кваліфікацію медичного персоналу в Україні. Необхідно проводити роботу щодо покращення законодавства, підвищення культури права серед медичних працівників та пацієнтів, забезпечення соціального та матеріального становища медичних працівників та створення ефективної системи адміністративно-правового захисту прав медичних працівників.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*, 1996, № 30, ст. 141.
2. Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» 2801-XII, — редакція від 07.09.2023, підстава – 3301-IX
3. Михальчук В. М. Оцінка нормативно-правового забезпечення п'яти прав медичних працівників в Україні. *Journal of Education, Health and Sport*. 2015: 389-398. URL: https://apcz.umk.pl/JEHS/article/view/3107/pdf_408 (дата звернення: 19.08.2023).
4. Стеблюк В. В. Правові та морально-етичні аспекти кримінальних правопорушень у сфері професійної діяльності медичних працівників. *Судово-медична експертиза*. 2013. 45–48. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/sme_2013_2_14.pdf (дата звернення: 21.08.2023).
5. Надюк З. О. Права медичних працівників на ринку медичних послуг в Україні. *Університетські наукові записки*. 2008. 294–297. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Unzap_2008_2_54.pdf (дата звернення: 29.08.2023).
6. Булеца С. Б. Правові проблеми захисту прав медичних працівників. 2014. *Часопис Академії адвокатури України – №22*. 2014. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Chaau_2014_1_23.pdf (дата звернення: 29.08.2023).
7. Скориляс-Павлів О. В. Правовий статус медичних працівників: проблеми адміністративно-правового регулювання. *Право і суспільство*. 2019. № 5, частина 2 (2019): 92–98. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2019/5_2019/part_2/17.pdf (дата звернення: 21.08.2023).
8. Сенюта І. Я. Окремі трудові гарантії для медичного працівника при скороченні чисельності або штату. *Порівняльно-аналітичне право*. 2020. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/35822/1/%d0%9e%d0%9a%d0%a0%d0%95%d0%9c%d0%86%20%d0%a>

2%a0%a3%94%9e%92%56%20%93%90%a0%90%9d%a2%86%87.pdf (дата звернення: 25.08.2023).

9. Савка І. Г., Н. М. Калинюк. Про права медичних працівників під час надання медичної допомоги в контексті реформування системи охорони здоров'я. *Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я України*. 2019. № 1 (79). URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/276629215.pdf> (дата звернення: 03.09.2023).

10. Литвин Н., Мацелюх І., Артеменко О. Сучасний стан нормативно-правового забезпечення прав медичних працівників в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 1.76.2023: 230–235. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/281698> (дата звернення: 29.08.2023).